

ОДЛАГАЊЕ РОДИТЕЉСТВА И НЕРАЂАЊЕ ИЗ УГЛА СОЦИО-ПРОФЕСИОНАЛНИХ КАРАКТЕРИСТИКА ЖЕНА У СРБИЈИ

АНКИЦА ШОБОТ

Институт друштвених наука
Центар за демографска истраживања
Краљице Наталије 45, Београд, Србија
asobot@idn.org.rs

САЖЕТАК: Одлагање рађања је карактеристика модела репродуктивног понашања које за последицу има низак фертилитет. Такође, све распросрањенија је и појава остајања без деце. У овом раду је учињен покушај да се ова два феномена сагледају из угла социо-професионалних карактеристика жена рођених 1950-их година и касније. Дакле, обухваћене су генерације у којима су започете промене у сфери образовања и економске активности, као и оне у којима се процес еманципације интензивирао. Анализа је усмерена на сагледавање удела жена без деце према занимањима, на основу података Пописа стновништва Србије 2011. године. Подаци који се односе на све економски активне жене указују на значајну диференцираност између занимања. Удели су највећи у кохорти 25–29 година, али су велики и код жена старости 30–39 година. Одлагање рађања и остајање без деце су израженији у појединим занимањима руководилаца и стручњака, него у занимањима са средњим нивоом образовања. Ове две појаве јесу специфичност неколико занимања из друштвених наука, а најмање су видљиве код стручњака за предшколско и основно образовање. Између жена старосних кохорти 45–49, 50–54 и 55–59 истог занимања, не постоји значајнија разлика у погледу учествовања у репродукцији. Очигледне су специфичности понашања жена одређених социо-професионалних карактеристика, али дескриптивна анализа је само први корак за дубља испитивања утицаја занимања на одлучивање о уласку у родитељство.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: низак фертилитет, занимање жена, одлагање рађања, остајање без деце, Србија

Континуираност и отпорност феномена недовољног рађања условили су да разумевање условљености ниског фертилитета и даље буде актуелна тема демографских истраживања. Поред тога што је неспорна констатација о сложености његове детерминистичке основе, потпуно неспорно

јесте и то да пораст просечне старости уласка у родитељство представља једну од кључних карактеристика. У основи овог модела понашања стоји низ економских и социјалних промена, а одлагање рађања јесте појава која снажно утиче на уобличавање висина стопа рађања на агрегатном нивоу [Kohler, Billari and Ortega 2006: 19–21]. Она се континуирано ширила деловањем друштвених механизма који су појачавали њено деловање, а релевантне околности јесу економска сигурност и образовне карактеристике појединца.

У демографским истраживањима детерминистичке основе ниских стопа рађања, значајна пажња посвећује се родном аспекту и социо-економским карактеристикама женског становништва. Веза између ниског фертилитета и родних модела понашања у контексту савремених тенденција на тржишту рада и положаја запослених, представља важан сегмент објашњења савременог фертилитетног обрасца [McDonald 2006, 2007, 2008]. На једној страни су промене у сфери родних улога, а на другој, несигурност и нестабилност неолибералне организације тржишта рада, као и неприлагођеност институционалног окружења овим тенденцијама. Овакве околности за последицу имају то да родитељство може деловати ограничавајуће у погледу запослености и реализације образовних и професионалних капацитета, што продукује конфликтан положај жена.

Услед јасне оријентације савремених демократских друштава ка оснаживању економских позиција жена, ојачавању њихових професионалних капацитета и подстицању веће присутности у јавној сфери, социо-професионална структура женског становништва добија на важности као фактор репродуктивног понашања. Синтетизујући резултате емпиријских истраживања [Andersson and Scott 2007; Engelhardt 2011; Anderson, Kreyenfeld and Mika 2014] и кроз анализу статистичких података који се односе на стопе рађања и економске карактеристике жена, као сазнања која су битна за унапређивање политике према ниском фертилитету у Србији, Шобот [2014] подвлачи да економска активност жена и тенденције у социо-професионалној структури нису препреке одлучивању на родитељство, уколико постоји адекватан институционални оквир.

Међутим, неповољне околности у погледу могућности да се ускладе породица и посао, за ефекат могу имати не само одлагање рађања, већ и одустајање од родитељства. Негативно искуство у погледу могућности збрињавања деце за време док су на послу има утицаја и на генерације које тек треба да донесу одлуку о уласку у родитељство, и оно повећава ризик од пораста удела породица које имају само једно дете, па чак доводе и до пораста удела оних које не желе децу [Oláh 2009]. Могућност одустајања од родитељства, услед тешкоћа у погледу паралелне реализације професионалне улоге повезује се са образовним областима, а не само са степеном школске спреме [Hoem, Neyer and Andersson 2006]. Отуда се социо-професионална структура женског становништва намеће као битан фактор савременог модела репродуктивног понашања.

Док је недвосмислено јасан утицај одустајања од уласка у родитељство, као фактора ниског фертилитета, деловање одлагања рађања је

посредно. Интензивирање овог процеса је водило ка томе да се и почетак и рађање другог детета код жене одвијају у њеним тридесетим годинама, што је допринело врло малим уделима виших редова рођења, посебно у случајевима наглашеног одлагања [Kohler, Billari and Ortega 2006]. Поред тога, одлагање може да услови и одустајање од рађања, како из биолошких тако и социолошких разлога, што појачава његову важност као фактора ниског фертилитета. Анализа кохортног фертилитета у Србији, показала је распрострањеност одлагања рађања, ниске стопе током оптималног периода и реализацију рађања између 35 и 40 година старости [Рашевић 2015: 76–85]. Ове одлике репродуктивног модела најнаглашеније су у Београду, а једна од специфичности овог подручја јесте и социо-професионална структура становништва¹.

Основна идеја овог рада јесте да се одлагање или евентуално одустајање од родитељства у Србији сагледају са становишта занимања жена рођених током друге половине 20. века. То се чини путем анализе удела жена без деце према занимањима, на основу података Пописа становништва, спроведеног 2011. године. Она је усмерена ка тражењу неколико одговора. Да ли постоје занимања у којима је израженије одлагање уласка у родитељство или чак и одустајање од рађања као коначни исход? Да ли се она одликују неком заједничком карактеристиком којом би се могло објаснити такво понашање? Да ли је то образац карактеристичан за различите генерације жена тих занимања? Да ли постоји међугенерациска разлика у оквиру занимања и како се она испољава?

Одговори на ова питања садржани су у анализи која следи. Она јесте дескриптивног карактера, али усмерена је ка расветљавању битног аспекта и пружа специфичан допринос разумевању условљености ниских стопа фертилитета. У нашој демографској литератури, веза између економских карактеристика и репродуктивног понашања није довољно испитана, а њено расветљавање јесте у функцији унапређивања политике у прилог регулисања ниског фертилитета. Разматрање заступљености жена без деце према занимањима, јесте један корак у овом смеру. Већа распрострањеност одлагања уласка у родитељство или чак и постојање социолошког стерилитета могли би да буду показатељи могућег негативног утицаја тих занимања на одлуке о уласку у родитељство. Уколико је велика заступљеност жена без деце пропраћена и чињеницом да се ради о занимањима која обавља велики број жена, њихова важност као фактора репродуктивног понашања је утолико већа.

¹ Према Попису становништва Србије 2011. године, удео високо образованих међу женама на подручју Града Београда био је близу два и по пута већи него у женској популацији осталог подручја у Централној Србији (27,9%, у односу на 11,6%). Овај однос био је још неповољнији 2002. године, изражен кроз три и по пута већи удео високо образованих међу женама у Београду (23,5% у односу на 6,6%). Поред тога, на основу пописних података из 2002, социо-професионална структура запосленог женског становништва у Београду одликује се готово три пута већом заступљеношћу жена стручњака, два и по пута већим уделима оних које су биле на руководећим позицијама и 1,6 пута већим уделом оних које су обављале занимање службеника, у поређењу са женским становништвом Централне Србије.

ДЕСКРИПТИВНА АНАЛИЗА ПОДАТАКА ПОПИСА
СТАНОВНИШТВА 2011. ГОДИНЕ

Метод

Анализа неучествовања у репродукцији односи се на економски активне жене старости 25–59 година, груписане према занимањима, према Класификацији занимања Републичког завода за статистику [РЗС, 2011] примењене у Попису становништва 2011. године.² У овом раду, разматрају се две групе занимања које подразумевају високообразовање (руководиоци и стручњаци), као и нека од занимања са средњим степеном школске спреме. Анализиране су подврсте занимања, што омогућава видљивост образовних области, а нека од њих су представљена и на нивоу скупина занимања. Разлог томе јесте разноврсност занимања стручњака и могућност да њихове специфичности у погледу послова или каријерне оријентације, немају исти утицај на одлагање рађања или на евентуално нерађање као коначни исход. Критеријум избора занимања са средњим степеном школске спреме базирао се на томе да ли је неопходно формално образовање за конкретно занимање. Отуда су анализирана занимања здравствене, економске и правне струке, док услужна и трговачка занимања нису укључена у анализу.

Основни индикатор репродуктивног понашања у овој анализи јесте удео жена без деце. Поред тога, користе се и апсолутни показатељи (број жена одређеног занимања и број оних које нису имале децу), ради сагледавања обима популације у којима су регистровани високи удели жена које нису учествовале у репродукцији. Распротрањеност појаве у конкретним занимањима посматра се и у односу на присутност у женској популацији у целини, без обзира на образовне и социо-економске карактеристике. Као показатељ у том смислу користи се удео жена без деце у посматраним старосним кохортама, на основу Пописа становништва 2011. године [Рашевић 2015: 82].

Анализа се спроводи на нивоу укупног броја жена изабраних занимања, као и на нивоу старосних група. У првом случају, сагледава се општа слика и позиционирају занимања с обзиром на удео жена без деце. У другом, формира се специфичнија слика, која омогућава да се сагледа да ли је реч о одлагању рађања, уочи оквирна старост померања уласка у родитељство, као и то да ли се може говорити о тзв. социолошком стерилитету и у којој мери је он присутан. Такође, укључивањем старости, омогућено је поређење различитих генерација жена, које су при крају и оних које су изашле из репродуктивног периода (рођене у 1950-им и генерације из прве половине 1960-их).

Основна претпоставка јесте да међу занимањима постоји диференцираност у погледу удела жена без деце и да су удели највећи у занимањима са изразитом каријерном оријентацијом. Да су то занимања која се

---

² Према методологији Пописа становништва, примењен је концепт тзв. текуће економске активности. То значи да се ове карактеристике односе се на стање које је било у седмици која је претходила Попису и одређена је на основу одговора пописаног лица.

одликују не само израженијим одлагањем рађања, већ и одустајањем од родитељства. Такође, претпостављено је и да постоје разлике између занимања различитих образовних области и да су удели већи у онима које нису специфично „женска”. Затим, претпостављено је да се занимања са средњом стручном спремом одликују мањом распрострањеношћу ових појава и да међу њима не постоји битнија разлика. Када је реч о генерацијским особеностима, претпостављено је да су удели жена без деце већи у кохортама рођеним почетком 1960-их, него код жена које припадају генерацијама 1950-их и да не постоји значајнија разлика између занимања у том погледу.

Жене без деце према занимањима

Посматрајући сва занимања, независно од групе, области и образовног нивоа, уочава се значајан распон удела жена које нису учествовале у репродукцији. Он износи између 11,9%, у занимању руководиоци у службама установе социјалне заштите до 48,4%, међу стручњацима у области информационо-комуникационих технологија.

Унутар посматраних група занимања јасно је видљива диференцираност. Тако је удео жена без деце међу онима које су имале неку руководећу улогу у прерађивачкој индустрији, угоститељству, образовању и социјалној заштити значајно мањи (између 20,1% и 11,9%), него код оних из области информационо-комуникационих технологија (41,8%). Међутим, постоји разлика у броју жена које су обављале ова занимања. Висок удео жена у области ИКТ односи се на свега 94, од укупно 225 жена, док су жене које су обављале руководеће улоге у прерађивачкој индустрији биле далеко бројније (од 2.984 жене њих 600 нису имале дете). Међу женама руководиоцима у области маркетинга и развоја забележен је релативно висок удео оних које нису имале дете (40,6%), при чему је и број ових жена (од укупно 1.847 жена, њих 750 није имало дете) далеко већи него у случају оних из области ИКТ.

Када је реч о женама које су обављале занимања стручњака, заступљеност оних које нису родиле ни једно дете кретала се између 30,0%, код оних из образовања, до 48,4% код оних из области информационо-комуникационих технологија. Међутим, када се посматрају појединачна занимања, удели су значајно већи, диференцираност је наглашенија и присутна је и код занимања из исте области.

Најмањи удео жена које нису рађале регистрован је међу лекарима специјалистима (21,0% од 8.050 жена које су обављале ово занимање). Највећи удели су у занимањима математичари и статистичари, архитекте и урбанисти, али и код стручањак филолошке струке, као и у занимањима филозофи, историчари и политиколози, у којима једна половина или чак нешто више од једне половине жена није учествовало у репродукцији. Тек нешто мањи проценат забележен је међу стручњацима информационо-комуникационих технологија, али и социолозима, археолозима и антрополозима. Ова занимања се одликују релативно малим бројем жена.

Највећи број њих биле су архитекте, урбанисти и дизајнери (6.295 жена), а најмањи број жена је имао занимања филозофи, историчари и политиколози (793 жене).

Занимања наставници у основном образовању, економисти, стручњаци у пословним услугама и администрацији, васпитачи у предшколском образовању, правници и наставници струковних студија и средњег стручног образовања, значајно су бројнија (између 36.059 жена и 12.715 жена). У оквиру њих, најмањи удели жена без деце су међу наставницима у основном образовању и васпитачима у предшколским установама (26,7% и 27,2%), а највећи код економиста (40,5%) и стручњака пословних услуга и администрације (44,5%).

Жене без деце према занимањима и старости

Као што је очекивано, највећи удели жена без деце забележени су у старосној групи 25–29 година. Они износе између 52,1%, у занимањима здравствене струке са средњим степеном стручне спреме, до чак 87,8%, у занимањима стручњака у области основних и примењених наука. С порастом старости, удели су мањи, али остаје диференцираност међу занимањима у свим старосним групама.

Заступљеност жена које још увек нису родиле ни једно дете у старосној групи 30–34 године најмања је код жена које су биле медицинске сестре-техничари (22,4%). То је мање од удела у укупној популацији жена које су имале 30–34 године (30,6%). У три занимања проценти су око ових вредности. То су васпитачи у предшколским установама (29,6%), рачуноводствени и књиговодствени службеници (29,9%) и фармацеутски техничари (31,1%). Нешто већи удели забележени су у неколико занимања економске и правне струке и износе између 34,2% и 37,2%. То су: службеници за административне послове, стручни сарадници рачуноводства и књиговодства, административно-технички секретари, стоматолошки техничари, банкарски и сродни шалтерски службеници. У кохорти 35–39 година заступљеност жена без деце је мања, што указује на то да, након 34. године, долази до реализације одложеног уласка у родитељство.

Код стручњака је диференцираност између старосних група 30–34 и 35–39 година наглашенија него код занимања са средњом стручном спремом. Најмања заступљеност оних које нису родиле ни једно дете, јесте код васпитача у предшколском образовању и наставника у основним школама. У старосној групи 30–34 удели износе 29,6% и 41,5%, а код жена 35–39 година старости 17,4% и 23,3%.

Постоји више занимања из различитих области која се одликују врло високом заступљеношћу жена без деце, које су у тренутку спровођења Пописа имале између 30 и 34 године. Највећи удео је код стручњака филолошке струке (64,7%), а уделима који износе око 60% одликују се следећа занимања: архитекте, урбанисти и дизајнери, адвокати, филозофи, историчари и политиколози, стручњаци физичких и геонаука, лекари специјалисти, социолози и стручњаци електротехничких наука.

Између старосних група 40–44 и 45–49 година диференцираност је мања, у свим занимањима. И овде је заступљеност жена без деце најмања међу медицинским сестрама (9,8% и 8,3%). Око просека за популацију жена 40–49 година (11,8%) били су удели у занимањима васпитачи у предшколском образовању (11,7%) и фармацеутски техничари (12,3%). У осталим занимањима са средњом стручном спремом удели су износили између 13,4% (рачуноводствени и књиговодствени службеници) и 20,0% (административно-пословни секретари).

У старосној групи 45–49 година, удео мањи од оног на нивоу укупне популације 40–49 година, осим међу медицинским сестрама, забележен је и у занимању стоматолошке сестре (9,0%). Око просека су удели у занимањима фармацеутски техничар (10,2%), васпитачи у предшколском образовању (10,2%) и рачуноводствени и књиговодствени службеници (11,5%). Занимањима економске и правне струке са средњом школском спремом, у којима су удели око 13%, придружило се и једно из групе стручњака за образовање. То су наставници у основном образовању, код којих је удео нижи него код административно-техничких секретара (15,1%).

У случају стручњака, занимања васпитачи у предшколском и наставници у основном образовању се издвајају најмањим уделима жена које нису родиле ни једно дете и у старосним групама 40–44 и 45–49 година (11,7% и 15%, односно 10,2% и 13%). У кохорти 40–44 године, највећа заступљеност је у занимањима филозофи, историчари и политиколози (43,1%), а у кохорти 45–49 година социолози, археолози, антрополози и сродни (34,4%). Међутим, апсолутни показатељи указују на то да се ради о врло малом броју жена. У првом случају свега 28, а у другом 45 жена није имало децу.

И када је реч о женама које су изашле из репродуктивног периода (50–59 година), најмања заступљеност оних које нису учествовале у репродукцији јесте међу занимањима здравствене струке за које је потребна средња стручна спрема. Удели су углавном мањи од оног који одликује укупну женску популацију старости 50–59 година (8,6%). Они износе између 5,7% код медицинских сестара старости 50–54 године, до 9,4% код фармацеутских техничара старости 55–59 година. У занимањима економске и правне струке, са средњим нивоом образовања, удели жена без деце у овим старосним групама били су нешто испод или изнад 10%.

Код жена стручњака старости 50–59 година, неколико занимања стручњака у образовању најближа су уделу жена без деце у укупној популацији жена ове старости. У старосној групи 50–54 године то су васпитачи у предшколским установама (9,4%), а у кохорти 55–59 година, поред њих (9,7%), ту су и наставници струковних студија и наставници у основном образовању (11,1% и 11,4%). Међу женама старости 50–54 године постоји више занимања стручњака из различитих области у којима су удели између 12,0% и 14,0%. То су: наставници у основном образовању, стоматолози, лекари специјалисти и лекари опште медицине. У старосној групи 55–59 година, овим занимањима придружују се фармацеути, адвокати и економисти. Највећа заступљеност жена које нису учествовале у

репродукцији износи око 30%. У старосној групи 50–54 то су преводиоци и други лингвисти (29,6%), а код старости 55–59 година, филозофи, историчари и политиколози (28,6%). Посматрано кроз апсолутне показатеље, у првом случају ради се о 104 жене које нису родиле ни једно дете, а у другом о још мањем броју жена (22 жене).

Разлика између старосних група 50–54 и 55–59 година углавном је испољена кроз веће уделе жена без деце у млађој кохорти, а најизраженија је међу женама које су биле адвокати (23%, у односу на 12,7%). У појединим занимањима диференцираност је мала (од једног до три процентна поена), али се испољава кроз мање уделе жена без деце у млађој кохорти. Од занимања стручњака ту се налазе филозофи, историчари и политиколози, стоматолози и стручњаци за социјални рад. Поред њих, ту су и два занимања економско-правне струке са средњом стручном спремом (банкарски службеници и службеници за опште административне послове). У осталим занимањима неуједначеност удела између жена старости 50–54 и 55–59 година је мања од једног процентног поена.

Поредећи старосну групу 45–49 година са кохортама које су изашле из репродуктивног периода (50–54 и 55–59 година), у већини занимања удели жена без деце су већи у млађим генерацијама. Најизраженија разлика је код жена које су имале занимања социолога, антрополога и сродна. Удео је за петнаест процентних поена већи у генерацијама рођеним почетком 1960-их (34,4%), у односу на обе кохорте жена рођених током 1950-их (19,0% и 19,3%). Код жена које су имале занимање адвоката удео жена без деце у старосној кохорти 45–49 је већи за близу тринаест процентних поена у односу на кохорту 55–59 година (25,6% у односу на 12,7%). Од занимања стручњака, једино је међу онима из филолошке струке удео жена без деце нешто мањи у млађој старосној кохорти 45–49 година него код старих 50–54 година (26,8% у односу на 29,6%).

Када је реч о занимањима са средњом стручном спремом, диференцираност између ових старосних група је мања, а најизраженија је код фармацеутских техничара. Удео у старосној групи 45–49 година је скоро за четири процентна поена већи него код старих 50–54 године (10,2% у односу на 6,5%), док је у односу на старосну групу 55–59 година (9,4%) разлика мања.

ЗАКЉУЧНО РАЗМАТРАЊЕ

На нивоу укупне популације економски активних жена у Србији, постоје занимања са значајно великим уделима жена без деце. То једним делом говори о специфичностима тих занимања, али битне факторе у овом погледу представљају старост и број жена конкретних занимања.

Највећи удели бележе се у најмлађој старосној групи (25–29 година). Релативно високи удели у занимањима здравствене и економско-правне струке са средњом стручном спремом, говоре о томе да одлагање рађања није захватило само занимања за које је потребно факултетско образовање. Ипак, ова појава је распрострањенија и интензивнија код жена које су

имале занимања стручњака и одликује се померањем уласка у родитељство за после 34. године живота. Међутим, да ли се ради само о одлагању рађања или ће генерације жена стручњака рођене 1970-их, бити склоније и дефинитивном одустајању од родитељства него старије генерације, моћи ће да се констатује тек након Пописа становништа 2021. године.

Анализа података Пописа спроведеног 2011. показује да међу женама старости 40–49 година постоји значајан број занимања која се одликују уделима који су изнад просека за укупну популацију жена ове старости (11,8%). То одступање је изразитије у занимањима стручњака друштвених наука, информационо-комуникационих технологија, права, пословног сектора и администрације, него код стручњака за образовање и здравствених стручњака.

Заступљеност удела жена без деце у кохортама које су изашле из репродуктивног периода (50–59 година), потврђује правилност о најмањим уделима у занимањима са средњом стручном спремом, а када је реч о стручњацима, у том погледу се издвајају занимања васпитачи и наставници у основним школама. Супротно од тога, највећа заступљеност жена које нису учествовале у репродукцији регистрована је у неколико занимања стручњака из друштвених наука. Не много мања заступљеност је регистрована код стручњака информационо-комуникационих технологија и наставника академских студија, као и у кохорти 50–54 године у случају жена које су имале занимање адвоката.

Анализа не говори о значајнијој међугенерациској разлици у погледу учествовања у репродукцији, али постоје неке особености које треба поменути. Између старосних група 50–54 и 55–59 година (жене рођене у 1950-им), ни у једном од занимања не постоји значајнија разлика. Неке специфичности се уочавају унутар неколико занимања када је реч о женама рођеним почетком 1960-их (45–49 година). У овој старосној кохорти већи су удели жена без деце него у старијим генерацијама, када је реч о женама које су имале занимања стручњаци из друштвених и хуманистичких наука (социолози и сродни, филолози, историчари и политиколози), стручњаци за социјални рад и адвокати. У само три занимања међугенерациска разлика је испољена кроз мање уделе у млађим кохортама (код рођених почетком 1960-их), при чему је диференцираност мања, у односу на претходно поменуто. Два занимања припадају групи стручни сарадник у области финансија, а треће је занимање стручњак филолошке струке, код којих је разлика још слабија. У случају занимања са средњом стручном спремом у већини занимања међугенерациска диференцираност готово не постоји. Најизраженија је у занимању фармацеутски техничар, кроз веће уделе у кохорти 45–49 година, у односу на 50–54, при чему је тај удео готово исти као у кохорти 55–59 година.

Уочене разлике према занимањима говоре о специфичностима понашања жена одређених социо-професионалних карактеристика, али је потребно утврдити факторе који су у основи таквог понашања. Осим тога, са становишта успостављања фертилног обрасца на нивоу популације у целини, треба имати у виду да занимања са најнаглашенијим уделима

жена без деце обухватају мањи обим женске популације. Високи удели у занимањима са малим бројем жена представљају свакако важан показатељ, али пре свега као особеност жена тих социо-професионалних карактеристика. У том смислу, могло би се даље трагати за узроцима таквог обрасца понашања, и то може представљати сегмент неких даљих истраживања. Међутим, та занимања не могу имати значајнији утицај на ширење појаве.

Полазне претпоставке су делимично потврђене. Диференцираност између занимања постоји, али на основу ове анализе није могуће успостављање јасне везе између образовних области и посматраних видова репродуктивног понашања. Они се морају довести у везу са ширим спектром фактора који се тичу професије и карактеристика посла, као и са оним факторима који нису непосредно везани за запосленост и професионалну усмереност жене. Одлагање рађања и неучествовање у репродукцији као дефинитивни избор, нису само последица обављања занимања са изразитом каријерном оријентацијом, нису специфичност само оних са високим образовањем, нити су искључиво особеност млађих генерација.

Може се констатовати да постоји одређени утицај социо-професионалних карактеристика жена као фактора распрострањености одлагања рађања, па и остајања без деце. Дескриптивна анализа је само први корак, а да ли је и у којој мери само занимање фактор таквог понашања, неопходно је конкретније и дубље испитати.

ЗАХВАЛНОСТ

Чланак је резултат рада на пројекту „Истраживање демографских феномена у функцији јавних политика у Србији” (47006), финансираног од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Владе Републике Србије.

ЦИТИРАНИ ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

- Рашевић, Мирјана (2015). Фертилитет женског становништва. у: *Популација Србије почетком 21. века*. Београд: Републички завод за статистику, 74–95.
- Шобот, Анкица (2014). О ниском фертилитету из угла економске активности женског становништва: Могућности и ограничења у подстицању рађања. *Сјановништво*, 52(2): 43–66.
- Andersson, Gunnar; Michaela Kreyenfeld, Tatjana Mika (2014). Welfare state context, female labour-market attachment and childbearing in Germany and Denmark. *Journal Population Research* (Doi: 10.1007/s12546-014-9135-3).
- Engelhardt, Henriete (2011). On the changing correlation between fertility and female employment over space and time: A pooled time-series analysis on the impact of social indicators. *Discussion papers*, No. 9.
- Kohler, Hans-Peter; Francesco C. Billari and José Antonio Ortega (2006). Low Fertility in Europe: Causes, Implications and Policy Options. in: F. R. Harris (ed.): *The Baby Bust: Who will do the Work? Who Will Pay the Taxes?* Rowman & Littlefield Publishers, 48–109.

- Oláh, Livia Sz. (2009). Time policies and fertility: Fertility rates, female work and the time structure of early childhood education in post-war Europe. in: Ludwig Stecher, et al (ed): *Zeitschrift für Pädagogik* 54. Ganztägige Bildung und Betreuung, Beiheft, 247–265.
- Hoem Jan M. and Gerda Neyer (2006). Education and childlessness: The relationship between educational field, educational level, and childlessness among Swedish women born in 1955–59. *Demographic Research*, 14: 331–380 (doi: 10.4054/DemRes.2006.14.15).
- McDonald, Peter (2006). Low Fertility and the State: The Efficacy of Policy". *Population and Development Review* 32(3): 485–510.
- McDonald, Peter (2007). Low Fertility and Policy. *Ageing Horizons*, 7: 22–27.
- McDonald, Peter (2008). Very Low Fertility Consequences, Causes and Policy Approaches. *The Japanese Journal of Population*, 6(1): 19–23.

ЕЛЕКТРОНСКИ ИЗВОРИ

- Andersson, Gunnar, Scott Kirk (2007). Childbearing dynamics of couples in a universalistic welfare state: The role of labor market status, country of origin, and gender. *Demographic research* 17: 897-938. Доступно на: <http://www.demographic-research.org/Volumes/Vol17/30/>. Приступљено: 6. 9. 2018.

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

POSTPONEMENT OF PARENTHOOD AND CHILDLESSNESS FROM A PERSPECTIVE OF SOCIO-PROFESSIONAL CHARACTERISTICS OF WOMEN IN SERBIA

by

ANKICA ŠOBOT
Institute of Social Sciences
Centre for Demographic Research
Kraljice Natalije 45, Belgrade, Serbia
asobot@idn.org.rs

SUMMARY: Birth postponement is a characteristic of reproductive behaviour that has produced low fertility rate. Also, childlessness is being more and more extensive. In this text, the effort is made in order to take a closer look into these two phenomena taking into account socio-professional characteristics of women born in 1950s and later. Accordingly, generations with whom changes in fields of education and economic activities had started are included as well as the ones in which emancipation process has been intensified. Analysis is directed towards viewing the share of childless women by occupations, based on Serbian Census from 2011. Data that are related to all economically active women indicate significant differentiation between occupations. The highest shares are in age cohort 25 to 29 years old, but are also high among women aged 30 to 39 years old. Birth postponement and childlessness are more present within particular manager professions and experts than within occupations that require only secondary education. These two phenomena are specificity of few professions within social science but the least present among pre-school and elementary school teachers. Among women aged 45 to 49 years, 50 to 54 years and 55 to 59 years old within same professions, significant

differences in terms of being reproductively active are not notable. Specific behaviours of women with particular socio-professional characteristics are obvious but descriptive analysis are just the first step for more profound researches on professions influencing child bearing decisions.

KEYWORDS: low fertility, women's occupations, birth postponement, childlessness, Serbia